

leefmilieu
brussel
.brussels

MEMORANDUM

VOOR DE GEWESTELIJKE
VERKIEZINGEN OP 9 JUNI 2024

VOOR EEN KOOLSTOFNEUTRAAL,
VEERKRACHTIG, LEEFBAAR
EN INCLUSIEF STADSGEWEST

VOORWOORD

Leefmilieu Brussel is de overheidsdienst voor Leefmilieu, Energie en Dierenwelzijn. Ze werkt dagelijks aan een gezond leefmilieu en zoekt naar oplossingen voor de sterke achteruitgang van de biodiversiteit en aanpassingsstrategieën voor de uitdagingen van de klimaatverandering.

De experts van het IPCC en het IPBES hebben het cruciale belang van dit decennium benadrukt: in deze periode moeten de trends van biodiversiteitsverlies en klimaatontregeling worden omgebogen. Naast de dwingende noodzaak om de uitstoot van broeikasgassen drastisch te verminderen, is het dringend nodig om Brussel voor te bereiden op klimaat- en milieuschokken. Deze voorbereiding vereist een substantiële transformatie van het leven in onze stad. Dit omvat het behoud van biodiversiteit en een levende bodem, waterbeheer, het beheer van de transitie van de economie, het beheer van vervuiling en grondstoffen, de bescherming van bevolkingsgroepen en ecosystemen en, niet in de laatste plaats, respect voor dierenwelzijn.

Om deze dringende problemen aan te pakken, stelt Leefmilieu Brussel, ter attentie van de politieke partijen en de economische en sociale actoren, haar visie voor op een gezond, koolstofarm stadsgewest in 2050, evenals haar belangrijkste aanbevelingen voor de volgende legislatuur 2024-2029. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op drie grondbeginselen: bescherming van de leefomgeving, sociale rechtvaardigheid en solidariteit tussen de generaties. De ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevindt zich op het kruispunt van deze drie onlosmakelijk verbonden grondbeginselen.

Deze inspanningen voor een veerkrachtiger Gewest moeten worden versneld voor een eerlijke en duurzame transitie van het Gewest.

Barbara DEWULF
Namens de Algemene Directie

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
KRACHTLIJN I - Een koolstofneutraal en leefbaar stadsgewest	5
Ontwikkeling van een inclusieve klimaatgovernance	9
Het potentieel van een geïntegreerde aanpak van duurzame renovatie en lokale energieproductie benutten	9
Een sociaal rechtvaardige energie- en klimaattransitie waarborgen	10
Het grondstoffen- en afvalbeheer optimaliseren	11
De productie van gezonde en duurzame voeding ondersteunen	11
KRACHTLIJN II - Een veerkrachtig en klimaatbestendig gewest	12
De visie op de stadsinfrastructuur omvormen in functie van de transitie	16
Brussel natuurlijker maken en op de natuur gebaseerde oplossingen mobiliseren	16
Het actievermogen van burgers en ondernemers versterken	18
KRACHTLIJN III - Een stadsgewest zonder vervuiling	19
Strijden tegen straffeloosheid op milieugebied	22
De acties tegen vervuiling versterken	22
BIJLAGE	25
Bijlage I: een wendbaar, modern en performant bestuur	26
Bijlage II: Lijst van aanbevelingen	27

KRACHTLIJN I

EEN KOOLSTOFNEUTRAAL
EN LEEFBAAR STADSGEWEST

An aerial photograph of Brussels, Belgium, showing a dense urban landscape with numerous buildings, green spaces, and a prominent church with a large dome in the distance. The sky is clear and blue.

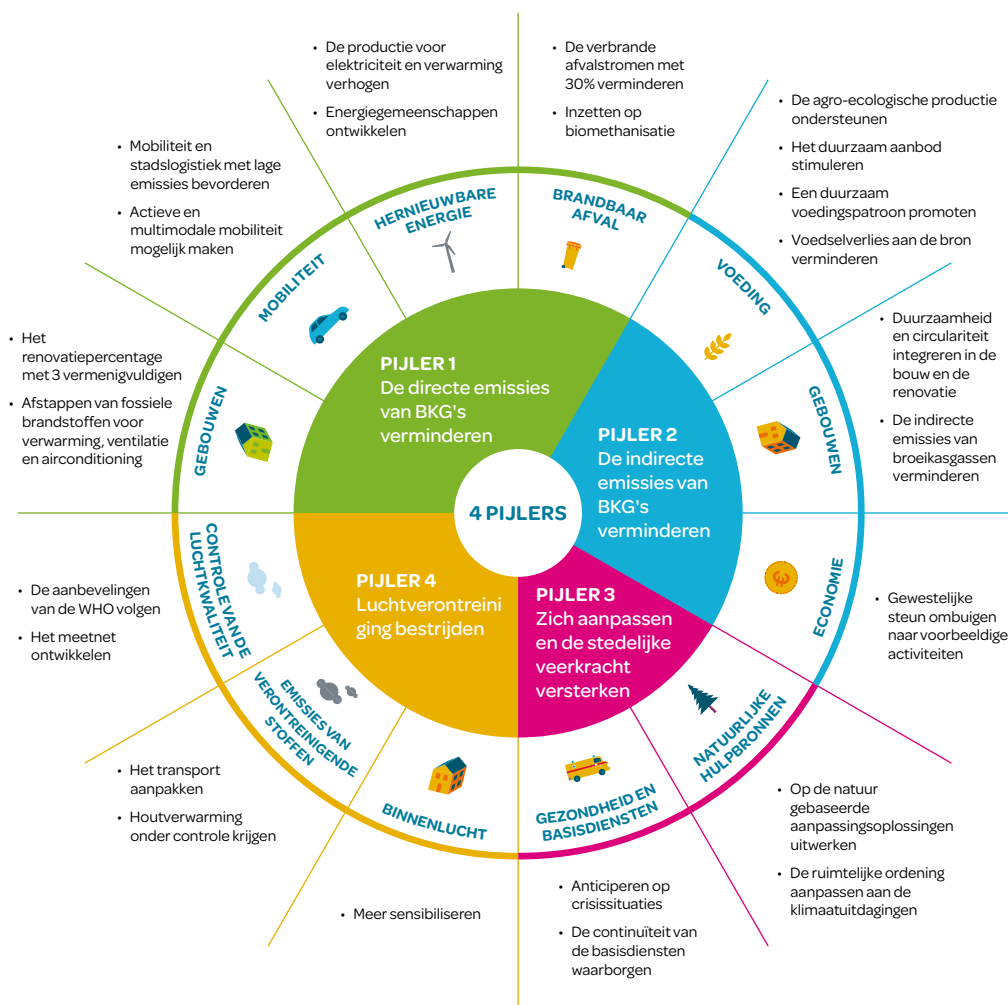
VISIE VOOR 2050

Tegen 2050 willen de Europese Unie en het Gewest koolstof-neutraliteit bereiken door het gebruik van fossiele brandstoffen drastisch te verminderen. Gezien de klimatologische en sociale uitdagingen en de impact van de energiekosten op het budget van de Brusselse gezinnen en bedrijven, is duurzame energierenovatie een belangrijk thema. Alles moet dus in het werk worden gesteld om het hele Brusselse gebouwenbestand tegen 2050 koolstofvrij te maken. Het stadsgewest zal werken aan gemeenschappelijke antwoorden: energiegemeenschappen en buurtrenovaties wijdverspreid maken, de stad organiseren om diensten, werk en gezondheidszorg aan te bieden die binnen de 15 minuten te voet bereikbaar zijn (waardoor de kosten en risico's van verplaatsing kunnen worden beperkt), de burgers in staat stellen zich de stad opnieuw toe te eigenen en de sociale banden versterken. De circulaire economie en hergebruik moeten geleidelijk de norm worden. Het Gewest zal ook lokaal en mondiaal solidariteit moeten tonen. Tussen nu en 2050 moet 'rechtvaardige transitie' een leidraad zijn voor een beleid dat het Gewest in staat moet stellen om zijn indirecte broeikasgasemissies even sterk te verminderen als zijn directe broeikasgasemissies

AANBEVELINGEN VOOR 2024-2029

Het traject voor het bereiken van koolstofneutraliteit is vastgelegd in de Klimaatordonnantie van juni 2021. Het nieuwe Lucht-Klimaat-Energieplan 2023-2030 omvat de belangrijkste maatregelen om de directe uitstoot van broeikasgassen in Brussel tegen 2030 met minstens 47% te verminderen ten opzichte van 2005. Het Plan ontwikkelt de prioritaire sectorale maatregelen (energie, renovatie, mobiliteit, economie, digitale ontwikkeling, natuur, grondgebied enz.) en legt het actiekader vast om de gewestelijke klimaatgovernance te versterken.

Om het traject te garanderen en Brussel blijvend koolstofneutraal te maken, beveelt Leefmilieu Brussel aan om prioritair aan 5 hefbomen te werken: een inclusieve klimaatgovernance ontwikkelen, het potentieel van een geïntegreerde aanpak van duurzame renovaties en lokale energieproductie benutten, zorgen voor een sociaal rechtvaardige energie- en klimaattransitie, het afval- en grondstoffenbeheer optimaliseren, en de productie van gezonde en duurzame voeding ondersteunen.

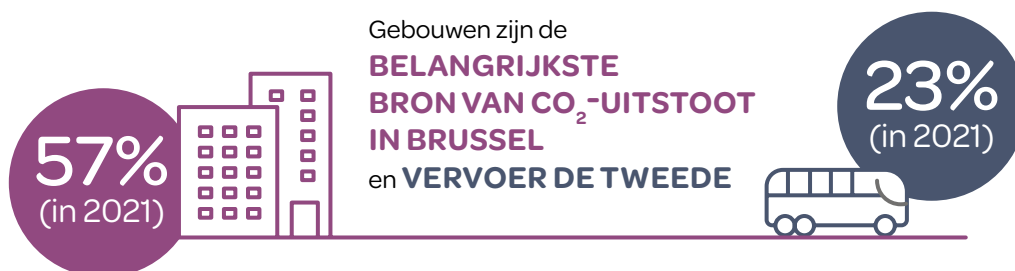

KERNCIJFERS

In 2021, daalde de
UITSTOOT VAN BROEIKASGASSEN
in het Gewest met
23% (ten opzichte van 2005)

Volgens de Koning Boudewijnstichting
leefde in 2021 **27%**
van de Brusselse gezinnen
in **energiearmoede**.

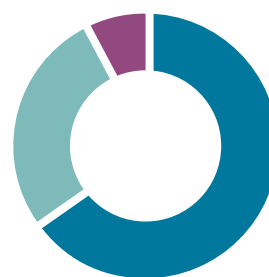

De Stichting schat dat
40% van de huiseigenaren
in het BHG **financieel niet in staat**
is om een energierenovatie
van hun woning te betalen (Agoria-studie).

België zou
2,55 % van de inkomsten
van het Sociaal Klimaatfonds ontvangen,
d.w.z. een bedrag van ongeveer € 1,66 miljard
voor de periode 2026-2032.

De gemiddelde Brusselaar
produceerde
281 kg
huishoudelijk afval,
een hoeveelheid die de afgelopen jaren
relatief stabiel is gebleven (2021).

In 2018, waren er
392 MOESTUINSITES
in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
30% meer dan in 2013.
Het aanbod varieert sterk van gemeente
tot gemeente, met Evere (1,6 m²/inwoner) en
Sint-Joost (0,03 m²/inwoner) aan de twee uitersten.

In 2021, **2,43 MILJOEN**
TON AFVAL ingezameld,
waarvan
64% bouw- en sloopafval,
28% gemeentelijk afval en
8% overig afval.

ONTWIKKELING VAN EEN INCLUSIEVE KLIMAATGOVERNANCE

De overgang naar klimaatneutraliteit tegen 2050 vereist een drastische vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en een versterking van de veerkracht van de stad, waarbij alle bestuursniveaus betrokken zijn. Om het traject veilig te stellen, beveelt Leefmilieu Brussel aan om voor **het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een ambitieuze koolstofarme strategie op lange termijn** in te voeren. Deze strategie omvat de algemene en coherente vermindering van zijn directe en indirecte uitstoot, de aanpassing aan en de veerkracht ten opzichte van de klimaatverandering, en integreert een sterke sociale component.

Deze strategie zal worden opgesteld in overleg met de belangrijkste Brusselse besturen en actoren binnen het Brusselse verenigingsleven (zowel op milieu- als op sociaal gebied) en zal ideeën bevatten van de Burgerraad voor het klimaat.

Deze koolstofarme langetermijnstrategie zal gebaseerd zijn op het werk van de taskforce Energie 2050, bestaande uit Leefmilieu Brussel, BRUGEL en Sibelga, die als opdracht heeft alternatieven te vinden voor het gebruik van fossiele brandstoffen voor warmte en koeling. Het voordeel van gedeelde, gedecentraliseerde oplossingen die verankerd zijn in de stedelijke en sociaaleconomische realiteit van het Gewest, is dat er **een decarbonisatieplan voor verwarming en koeling moet worden opgesteld, gebaseerd op een zonale (gebiedsgebonden) visie** op de behoeften en mogelijke oplossingen tussen nu en 2026.

De uitvoering van de acties van het Lucht-Klimaat-Energieplan 2023-2030 vereist vanaf vandaag de inzet van een inclusieve, transversale en geïntegreerde klimaatgovernance. Om de gestelde doelen te bereiken, is het nodig om **een klimaatcoördinator aan te stellen voor elke Brusselse overheidsdienst en ION**. Deze coördinator zal verantwoordelijk zijn voor de uitvoering en monitoring van het LKEP in samenwerking met alle spelers in Brussel, een rol die essentieel is voor de succesvolle uitvoering van het plan.

HET POTENTIEEL VAN EEN GEÏNTEGREERDE AANPAK VAN DUURZAME RENOVATIE EN LOKALE ENERGIEPRODUCTIE BENUTTEN

Bijna de helft van de gebouwen in Brussel is nog altijd energieverblindend, wat betekent dat het Gewest het jaarlijkse renovatietempo moet verdrievoudigen. De Alliantie Renolution staat centraal binnen deze doelstelling. Het werk van de Alliantie heeft de noodzaak onderstreept van **een kader dat collectieve renovatie bevordert**. De voordelen van deze geïntegreerde aanpak zijn talrijk, of het nu gaat om groepsrenovaties of energiedelen: milieuvoordelen, schaalvoordelen en lagere kosten voor particulieren en kmo's, snellere procedures en een multiplicatoreffect. Dit stelt burgers in staat om klimaat- en energie-uitdagingen zelf aan te gaan.

Leefmilieu Brussel vraagt om versterking van de Werkgroep collectieve renovatie binnen de Alliantie Renolution om te werken aan een prioritair programma «*Samen-Renover*». Dit programma zal een gunstig kader moeten ontwikkelen voor collectieve renovatie, zowel op het gebied van wetgeving en vereenvoudiging van de procedures voor stedenbouwkundige vergunningen, maar ook door meer samenwerking tussen de projectontwikkelaars (burgers, kmo's enz.) en overheidsinstanties (gemeenten en het Gewest). Dit begint met de oprichting van een Facilitator Collectieve Renovatie: een verbindingspersoon, versneller en voorlichter in één, die verantwoordelijk zal zijn voor het begeleiden van degenen die betrokken zijn bij collectieve renovatieprojecten.

Om zijn milieu-impact op het vlak van energie te verminderen, moet het Gewest ook zijn productie van hernieuwbare energie aanzienlijk uitbreiden. Decentralisatie van energieproductie stelt burgers ook in staat om de controle over het energiesysteem te herwinnen en stimuleert sociale innovatie. Leefmilieu Brussel beveelt dan ook aan **de groei van energiegemeenschappen en energiedelen te ondersteunen** door de obstakels weg te nemen die een goede werking in de weg staan. Bovendien zullen de werkzaamheden van de taskforce leiden tot de identificatie van het potentieel van gezamenlijke oplossingen voor de energieproductie per wijk, en zal in het bijzonder het potentieel van warmtenetten worden onderzocht.

EN SOCIAAL RECHTVAARDIGE ENERGIE-EN KLIMAATTRANSITIE WAARBORGEN

Met de Green Deal heeft de EU een Sociaal Fonds voor de Transitie opgericht. De beschikbare middelen zullen tegen juni 2025 worden toegewezen aan lidstaten met een sociaal klimaatplan. Leefmilieu Brussel beveelt aan **een Sociaal Klimaatplan op te stellen** waarin de ambitie van het LKEP is opgenomen. Met de beschikbare fondsen kan het Gewest financieringsoplossingen ontwikkelen voor kwetsbare groepen.

Het bereiken van de klimaatdoelstellingen door middel van renovatiebeleid vereist meer financiële steun, met name voor de minst bedeelde bevolkingsgroepen, zodat zij de kosten van duurzame energierenovatie kunnen opbrengen. Het Gewest moet **financieringsoplossingen blijven ontwikkelen voor mensen die geen toegang hebben tot traditionele kredietoplossingen**. De huidige financiële steun moet prioriteit geven aan de minst bedeelde groepen. Het steunbeleid moet dus worden voortgezet en bijgestuurd om hen een geïntegreerd financierings- en begeleidingsaanbod te bieden: verlenging van het ECORENO-krediet, meer gerichte premies voor de kwetsbaarste bevolkingsgroepen en invoering van mechanismen zoals de 'lening als voorschot voor renovatie bij verandering van eigenaar' en de mobilisatie van het spaargeld van burgers, en onderzoek naar de geschiktheid van oplossingen met financiering door derden met medefinanciering door de overheid. Deze financiële steun moet ook worden aangevuld met een versterking van de maatregelen om rationeel energieverbruik in woningen aan te moedigen. Dit moet gebeuren vanuit het perspectief van sociale rechtvaardigheid en moet goed worden gekoppeld aan de renovatiestrategie. Er moet ook verder worden samengewerkt met Brussel Huisvesting om te vermijden dat renovatieprojecten een impact hebben op de vastgoedprijzen.

Duurzame renovatie van overheidsgebouwen vereist meer steun van de overheid (RenoClick). Dit kan worden bereikt door de subsidies en premies te rationaliseren en een specifiek financieringsmechanisme op te zetten. Als renovatieprojecten op grote schaal worden uitgevoerd, is er over het algemeen een toegankelijk en effectief regelgevend kader nodig om het proces zo eenvoudig mogelijk te maken voor particulieren, overheden en bedrijven. Daarom moeten **de bestaande regelingen worden vereenvoudigd en gerationaliseerd** om duurzame renovaties te faciliteren. Een van de belangrijkste elementen van deze vereenvoudiging voor burgers is de invoering van het gebouwspaspoort, een instrument dat alle (administratieve) informatie over een gebouw samen-

brengt, zoals het energieprestatiecertificaat, de akoestische eigenschappen en een asbestinventarisatie om te anticiperen op de noodzaak om rekening te houden met asbest bij het uitvoeren van werkzaamheden. Vereenvoudiging betekent ook dat er één instrument moet komen om de duurzaamheid van projecten te beoordelen. Het doel is ook om het wetgevend kader van EPB-professionals te rationaliseren om een voldoende aanbod van erkende deskundigen te garanderen en ervoor te zorgen dat renovatieprofessionals hun vaardigheden ontwikkelen.

Vandaag leeft nog altijd meer dan een kwart van de bevolking van de hoofdstad van Europa in energiearmoede. Het is daarom dringend nodig om de **acties te versterken om hernieuwbare energie** te ontwikkelen met behoud van de betaalbaarheid van energie op alle vlakken (productie, distributie, levering en piekbelasting) en dit door actie te ondernemen op vier gebieden:

1. De financiële impact van overheidsbeleid op het gebied van energie en investeringen in energie-infrastructuur op de energiefactuur beperken om iedereen toegang te geven tot betaalbare energie;
2. Sociale risico's voorkomen en de milieueffecten van de digitalisering van de energiesector beperken;
3. Het ondersteuningssysteem voor hernieuwbare elektriciteitsproductie zodanig ontwikkelen dat het evenwichtig en sociaal rechtvaardig is;
4. De toe-eigening van het energiesysteem door burgers en sociale innovatie op het gebied van toegang tot energie steunen, met name door de ontwikkeling van energiegemeenschappen en energiedelen te ondersteunen en door de risico's van niet-gebruik van rechten te vermijden.

Transport is de op één na grootste bron van CO₂-uitstoot in het Gewest. Om rationeel energieverbruik te bevorderen, zijn belangrijke initiatieven nodig om het aantal afgelegde kilometers te verminderen. Dit omvat het **invoeren van een belasting op basis van gebruik**, te ontwikkelen in overleg met andere gewesten, voor zowel auto's als bestelwagens.

Het koolstofvrij maken van de auto brengt onvermijdelijk de geleidelijke elektrificatie van het wagenpark met zich mee, in het bijzonder geïmplementeerd via de lage-emissiezone (LEZ). Tot slot moet er actie worden ondernomen tegen te grote voertuigen die slecht geschikt zijn voor de stedelijke omgeving en die leiden tot overmatig energieverbruik en directe en indirecte CO₂-uitstoot. Om deze trend te keren, moeten we **het gewicht in de autobelasting integreren** en andere hefbomen activeren, zoals parkeerbeleid en reclame, of zelfs de toegang tot bepaalde voertuigen beperken, en de logistiek van de laatste kilometer opnieuw bekijken.

HET GRONDSTOFFEN- EN AFVALBEHEER OPTIMALISEREN

De productie van goederen en het daaruit voortvloeiende afvalbeheer hebben een grote invloed op de klimaatveranderingen en de achteruitgang van de biodiversiteit. De Europese Unie legt op dit gebied steeds ambitieuzere doelstellingen op, met name op het gebied van recyclagepercentages en voorbereiding voor hergebruik, textielafvalbeheer en de vermindering van voedselafval. Op dit moment ontbreken er nog veel openbare inzamelinfastructuren en zowel burgers als bedrijven voelen zich niet betrokken en onvoldoende geïnformeerd. Om actie te ondernemen, is het noodzakelijk om **het beleid voor afvalvermindering en -beheer in het BHG fundamenteel te moderniseren**. Dat betekent dat de infrastructuur voor gescheiden inzameling moet worden uitgebreid en gediversifieerd en dat oplossingen met 'zero afval' moeten worden gestimuleerd. Tegelijkertijd is het essentieel om alle belanghebbenden verantwoordelijkheidsgevoel bij te brengen en het openbaar bestuur te optimaliseren.

Het doel is om de einde-afvalstatus te vereenvoudigen zonder het beheer van potentiële milieurisico's te verwaarlozen. Ook moeten er partnerschappen met de sociale economie, verenigingen, scholen en bedrijven worden ontwikkeld. En tot slot moeten de infrastructuur en diensten voor inzameling en zero afval worden aangepast aan het type wijk (ondergrondse containers en andere soorten vrijwillige afgiftepunten, huis-aan-huisinzameling, repair cafés, spullenbibliotheken, kringwinkels enz.), en moet de uitrol van die infrastructuur worden gepland.

Er is een herziening van de regelgeving nodig om financiële stimulansen voor sortering te ontwikkelen, de sortering van niet-huishoudelijk afval te optimaliseren, veilige kanalen te blijven ontwikkelen die leiden tot de einde-afvalstatus, het verbod op het gebruik van wegwerpproducten en -verpakkingen uit te breiden, en het fiscale stelsel voor verbranding te herzien.

Digitale technologie is een grote verbruiker van grondstoffen. Van privésmartphones tot cloudproviders, de ecologische voetafdruk van digitale technologie is aanzienlijk. Voor een autonoom, verantwoordelijk en veerkrachtig Gewest is het noodzakelijk om **een passend, digitaal sober en circulair beheer van digitale oplossingen in te zetten**. Het doel is om ICT-inkopers beter voor te lichten via duurzame overheidsopdrachten en om reparatie- en hergebruikkanalen te ontwikkelen.

DE PRODUCTIE VAN GEZONDE EN DUURZAME VOEDING ONDERSTEUNEN

Voeding vormt een grote bron van indirecte uitstoot van broeikasgassen in België, en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dat nog sterker het geval. Voeding heeft niet alleen invloed op het klimaat, maar de klimaatverandering, de bodemaantasting en de sterke achteruitgang van de biodiversiteit hebben ook invloed op de kwaliteit van onze voeding. De Good Food-strategie heeft een impuls gegeven aan concrete verwezenlijkingen. Good Food streeft naar een meer structurele aanpassing van het voedselsysteem naar meer duurzaamheid tegen 2030. Het doel is ons voedselsysteem, van productie tot consumptie, om te vormen tot een model dat oog heeft voor de mens en de andere soorten, de biodiversiteit en de bodem herstelt, toegankelijk is voor alle Brusselaars, en kwalitatieve jobs schept, zoals beschreven in de Shifting Economy-strategie.

Voor de komende jaren is de prioriteit om **de impact en toegankelijkheid van de Good Food-strategie te versterken**, in lijn met de Europese doelstellingen (met name op het gebied van het tegengaan van voedselverspilling) en de sociale en economische uitdagingen. Dit houdt in dat het principe van sociale zekerheid wordt uitgebreid naar het recht op en de toegang tot kwaliteitsvoeding, dat er een proactief beleid wordt gevoerd om de rol van fruitbomen en individuele en collectieve moestuinen in steden te ontwikkelen, en dat de overgang in het aanbod wordt versneld door de ontwikkeling van coöperatieve en participatieve supermarkten te ondersteunen. Gezonde landbouw gedijt op gezonde grond, dus het is van vitaal belang om een levende bodem te behouden en ze te herstellen.

.brussels

KRACHTLIJN II

EEN VEERKRACHTIG EN
KLIMAATBESTENDIG GEWEST

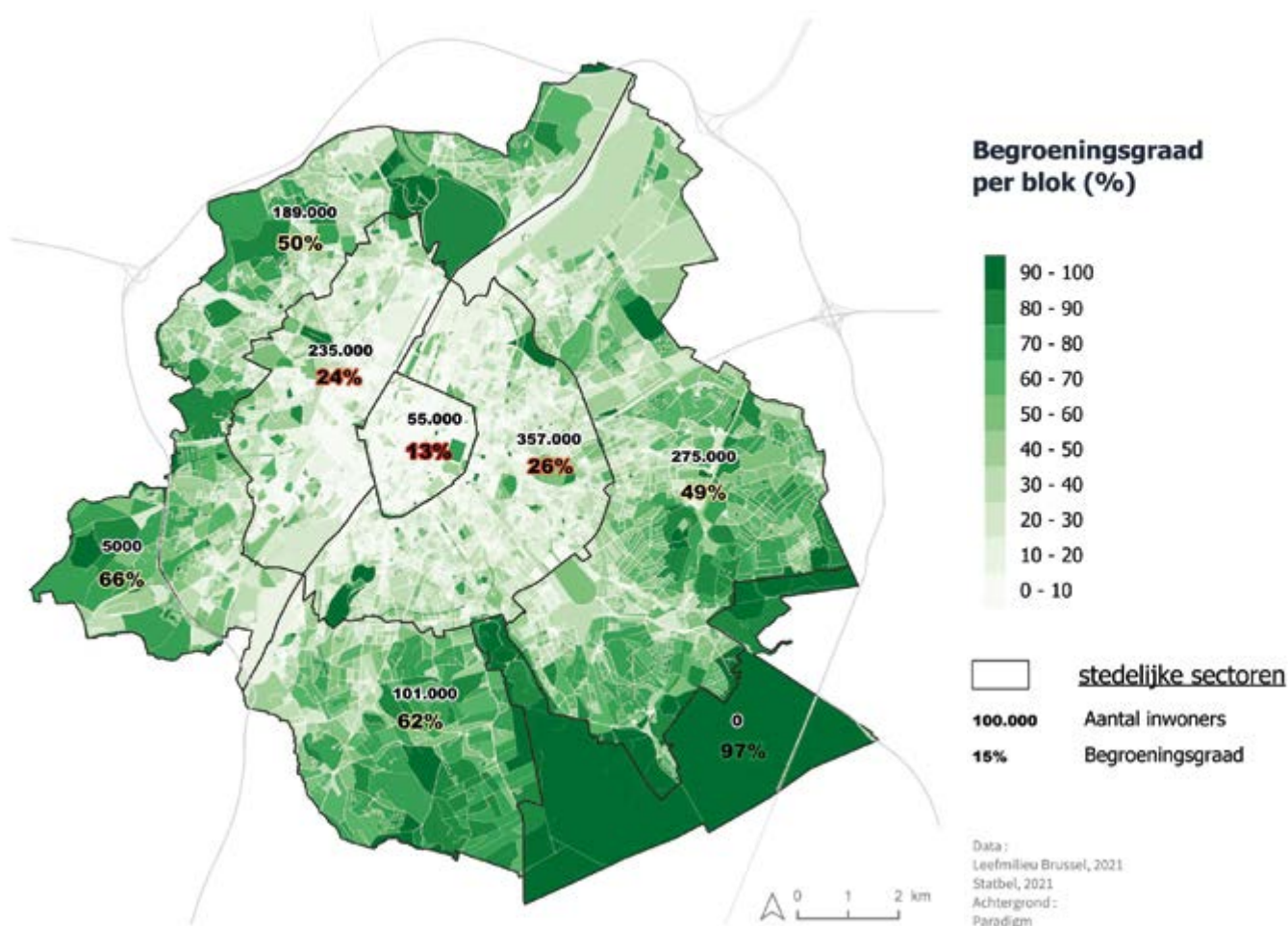
VISIE VOOR 2050

In het licht van de verwachte en onverwachte veranderingen moet het Gewest veerkrachtig en innovatief zijn. Tegen 2050 moet het zich aanpassen door de veerkracht van mensen en systemen te versterken. Deze transformatie moet gebaseerd zijn op het concept van op de natuur gebaseerde oplossingen: het drieluik bodem-water-natuur. Dit gebeurt enerzijds door een massale vergroening van de openbare ruimte en gebouwen en de ontharding van de bodem, en anderzijds door de versnelde ontwikkeling van een groen en blauw netwerk dat de natuur verbindt met de stad en een kwalitatief goede leefomgeving garandeert voor alle inwoners. Levende bodems moeten worden behouden en/of hersteld en de watercyclus moet worden hersteld door het Geïntegreerd Regenwaterbeheer (GRB) om te zorgen voor een betere beheersing van overstromingen, droogte, uitputting van grondwater en hitte-eilanden, en om biodiversiteitsrijke gebieden en een hoogwaardige agro-ecologische functie in stedelijke omgevingen te behouden. Gezien de bedreiging van de watervoorraden is het absoluut noodzakelijk om alle nodige maatregelen te nemen om de doelstellingen van een goede kwalitatieve en kwantitatieve toestand van het oppervlakte- en grondwater te bereiken. Deze bron moet een gemeenschappelijk goed blijven dat voor iedereen toegankelijk is. De stakeholders (burgers, bedrijven, netwerken) worden volledig betrokken binnen het aangepaste stadsgewest.

AANBEVELINGEN VOOR 2024-2029

Met de Green Deal heeft de Europese Unie ambitieuze doelen gesteld. De Biodiversiteitsstrategie 2030 en de Natuurherstelwet vereisen dat de actie vanaf 2024 wordt opgevoerd. Dit geldt ook voor het aanpassingsprogramma van het LKEP.

Leefmilieu Brussel beveelt aan om prioritair te werken aan 3 hefbomen: de visie op de stadsinfrastructuur omvormen in functie van de transitie, Brussel natuurlijker maken en op de natuur gebaseerde oplossingen mobiliseren, en het actievermogen van de betrokkenen (burgers, bedrijven, overheden) verhogen.

KERNCIJFERS

90%

van de Brusselaars vindt dat de **biodiversiteit** in stedelijke projecten en groene ruimten **moet worden versterkt**.

Momenteel is **14,7%** van het Gewest **BESCHERMD** (Natura 2000 en gewestelijke en erkende reservaten).

In het Gewest is het aantal **WATERDOORLATENDE OPPERVlakKEN** in 16 jaar tijd met **6%** gedaald, wat neerkomt op ongeveer 60 ha/jaar (het equivalent van één Woluwepark per jaar)

Het percentage **ondoordringbare oppervlakken** bedraagt **53,2%** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en **93%** in de Vijfhoek (2022).

Volgens de prognoses zal de **temperatuur** bij een hittegolf in de stad tegen **2050** **50°C** kunnen bereiken als het beleid voor ruimtelijke ordening ongewijzigd blijft.

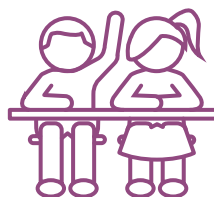
De voorbije jaren werd in het Brussels Gewest op kortere termijn een trend waargenomen naar een toename van de intensiteit en de frequentie van **ONWEERSBUIEN**.

Sinds 1981 is het aantal dagen met zware regenval met **+0,5** per decennium toegenomen.

73% van de Brusselaars vindt **burgerinitiatieven** rond milieu en **sociale cohesie** nuttig.

60%

van de door Leefmilieu Brussel geanalyseerde **onverharde bodems** is aangetast.

25% **VAN DE SCHOLEN** in het Gewest ligt in zones met een gebrek aan groene ruimten.

DE VISIE OP DE STADSINFRASTRUCTUUR OMVORMEN IN FUNCTIE VAN DE TRANSITIE

Ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing spelen een sleutelrol in de ontwikkeling van het Gewest. Tegenwoordig zijn steeds meer steden zich bewust van de belangrijke rol die open ruimten, gebouwen en wijken spelen voor de klimaatbestendigheid, vooral tijdens hittegolven of hevige regenval. Het is essentieel om **een strategie op gewestelijke schaal te ontwikkelen die ons in staat stelt optimaal gebruik te maken van ruimten die al bebouwd zijn**, en om de renovatie van bestaande gebouwen te vergemakkelijken.

Het ontwerp van stedelijke projecten, in welk stadium dan ook (stadsvernieuwingscontract (SVC), richtplan van aanleg (RPA), masterplan, vergunningen), wordt nu voornamelijk bepaald door overwegingen m.b.t. de bestaande situatie, architectuur en erfgoed. De daaruit voortvloeiende overmatige verdichting van gebruik heeft een negatieve impact op het leefmilieu en dus op het welzijn van de Brusselaars. Milieukwesties worden pas in een later stadium aangepakt, nadat de dichtheid en de programma's zijn vastgelegd en de architecturale principes zijn bepaald. Er is weinig speelruimte om de milieu-impact van het project te minimaliseren.

Om tegen 2050 koolstofneutraliteit te bereiken en de veerkracht van het Gewest te versterken, is het nodig om de praktijken op het gebied van ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing **om te vormen om beter rekening te houden met klimaat- en milieudoelstellingen**, waarbij in de verschillende processen en instrumenten prioriteit wordt gegeven aan milieuoverwegingen. De mechanismen voor het vooraf beoordelen van de milieueffecten van alle grote ruimtelijkeordeningsprojecten, programma's en gebouwen, moeten worden versterkt en moeten een permanent karakter krijgen. Deze projecten moeten worden ontworpen, ontwikkeld en geëxploiteerd in overeenstemming met deze principes. Het groene netwerk, agro-ecologie en strategische natuurverbindingzones moeten ook worden opgenomen in de herziening van het gewestelijk bestemmingsplan (GBP) om hun herbestemming als groene ruimten te beoordelen waar dit nog niet het geval is.

BRUSSEL NATUURLIJKE MAKEN EN OP DE NATUUR GEBASEERDE OPLOSSINGEN MOBILISEREN

De natuur is essentieel voor het overleven van de mens en is ook een bron van oplossingen voor aanpassing aan de klimaatverandering. Maar de steeds snellere achteruitgang van de biodiversiteit brengt het functioneren van ecosystemen en hun vermogen om essentiële diensten aan de samenleving te leveren in gevaar (bestrijding van hitte-eilanden, bestuiving en voeding, waterbeheer, biologische bestrijding van organismen die overlast kunnen veroorzaken, luchtkwaliteit, gezondheid, hulpbronnen en levenskwaliteit, toerisme enz.). Deze volstrekt onomkeerbare achteruitgang vormt een nog groter risico voor de samenleving dan klimaatverandering en vereist een passend antwoord, dat in de meeste gewestelijke plannen en programma's tot uiting zou moeten komen.

Dit betekent de **invoering van omkaderende en begeleidende maatregelen voor natuurherstel en vergroening van 'horizontale' en 'verticale' ruimten via het 'Renature'-plan**. Het doel is om fauna-flora-habitatinventarisaties uit te voeren en te monitoren op sites van ecologisch belang, ongeacht hun stedenbouwkundige status (al dan niet officieel erkend als groene ruimte), en om voor alle groene ruimten boven de 10.000 m² een beknopt ecologisch beheer- en natuurherstelplan op te zetten waarin ambities zijn opgenomen op het gebied van biodiversiteit, geïntegreerd regenwaterbeheer (GRB) en bodembehoud. Het plan moet ook een herziening van het 'Lichtplan' omvatten en, indien nodig, wetgeving om een 'zwart netwerk' in te stellen om lichtvervuiling en de impact ervan op wilde dieren en op de menselijke gezondheid tegen te gaan. De natuurherstelmaatregelen omvatten ook **het opnieuw opstarten van projecten om speelplaatsen van scholen groener te maken** door het installeren van voorzieningen om regenwater te laten insijpelen in de bodem en/of te gebruiken, het vergroten van de biodiversiteit en het installeren van educatieve voedselproductiezones.

Om de bewoonbaarheid van de steden in de komende decennia te garanderen, moeten ze nu investeren in een stedelijk weefsel dat de natuur voldoende ondersteunt. Om dit te bereiken, is het essentieel om de bestaande natuurgebieden te behouden (in welke vorm dan ook, voor welke functie dan ook: ecologisch, sociaal-recreatief of gekoppeld aan voedselproductie), om hun bescherming en omvang aanzienlijk te vergroten, om ze opnieuw met elkaar te verbinden via een groen en blauw netwerk, en om hun gezondheidstoestand te verbeteren. Hiertoe wordt gewestelijke coördinatie opgezet om de **uitvoering van een ambitieuze grondstrategie te garanderen, gericht op het bereiken van de doelstellingen inzake het groene en blauwe netwerk en landbouw in het BHG**

Aangezien de Brusselse rivieren onder grote druk staan, moeten er maatregelen worden genomen om de overloop van

Ontharden, herstellen en behouden van levende bodems is essentieel. Dit kan worden bereikt door de invoering van duurzame beheerpraktijken, zoals het tegengaan van verdichting en erosie, het gebruik van organische meststoffen door het recyclen en composteren van bioafval en groenafval binnen het Gewest, het ontharden van afgedichte bodems enz. Dit zal de Brusselse bodem tot leven brengen en de Brusselaars in staat stellen om er veel voordelen uit te halen. Deze acties moeten worden opgenomen in het GBP, evenals de vertaling van de Good Soil-strategie naar een Bodemplan 'met horizon 2030', dat de ontwerpverplichting (EU) inzake bodemkwaliteit weerspiegelt en tegelijkertijd zorgt voor een gunstig evenwicht in het hoofdstuk over verdichting en het ongedaan maken van verdichting.

HET ACTIEVERMOGEN VAN BURGERS EN ONDERNEMERS VERSTERKEN

De klimaatnoodtoestand en de energie-, milieu- en sociaaleconomische crises dwingen overheden en andere spelers in de samenleving om snel en doeltreffend te handelen. Om deze doelstellingen te bereiken, moet het gewestelijke en lokale overheidsbestuur zich optimaal aanpassen aan de uitdagingen. Dit bestuur moet participatief, faciliterend en ondersteunend zijn voor bedrijven, burgers en gemeenschappen in ons Gewest. Het is noodzakelijk **om het actievermogen van burgers (inclusief jongeren) en lokale actoren te vergroten** door hen te mobiliseren in projecten op de schaal van hun wijk, om de veerkracht van de stad en de rechtvaardige en solidaire transitie te versterken. Het doel is om lokale overheden structurele steun te bieden, burgers bij de actie te betrekken via innovatieve projectoproepen, en opleidingen te bieden voor de sectoren (jeugd, gezondheidszorg, onderwijs enz.).

Een goed aangepast Gewest kan ook worden afgemeten aan de sterkte van zijn economische structuur. De ervaring van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu, het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE), BeCircular en vooral Shifting Economy laat zien dat veel ondernemers die via deze kanalen worden ondersteund, relevante oplossingen hebben ontwikkeld voor de transitie van de Brusselse economie. Maar in hun sector stuiten ze op een markt die nog steeds gedomineerd wordt door de lineaire economie en niet-duurzame consumptiepatronen. Er moet een meer systemische aanpak van activering op sectorniveau komen, zoals al het geval is voor het stimuleren van duurzame mobiliteit en duurzaam bouwen. Het is noodzakelijk om **een nieuwe publiek-privaat-academische governance te ontwikkelen voor de uitvoering van verschillende Green Deals voor prioritaire kanalen binnen de circulaire economie voor het Gewest**. Het doel is om een gedeelde governance in te stellen via een platform met leden uit de publieke en private sector, de academische wereld en het maatschappelijk middenveld, om transitiedoelstellingen voor elke sector vast te leggen en een reeks indicatoren in te voeren om de ontwikkeling van de circulaire economie te beoordelen.

KRACHTLIJN III

EEN STADSGEWEST
ZONDER VERVUILING

VISIE VOOR 2050

De transformatie naar een koolstofneutrale samenleving biedt volop kansen om het recht op een gezond milieu voor iedereen te versterken. Tegen 2050 zal de vervuiling drastisch moeten worden teruggedrongen. De luchtkwaliteit zal worden verbeterd door een vermindering van het gebruik van fossiele brandstoffen voor verwarming, vervoer en industriële en ambachtelijke processen, en door een vermindering van de uitstoot van luchtverontreinigende stoffen. Geluidshinder wordt aanzienlijk verminderd door de geluidsbronnen te beperken, gebouwen geluiddicht te maken, het overvliegen van Brussel te verminderen en door een passende ruimtelijke ordening. Chemische stoffen, met name hormoonontregelaars zoals PFAS, moeten niet alleen worden teruggebracht tot onder de kritische niveaus in de bodem, het grondwater, het hydrografisch netwerk en het drinkwater, maar moeten ook worden verboden voor alle industriële activiteiten.

AANBEVELINGEN VOOR 2024-2029

Om dit ambitieniveau te bereiken, beveelt Leefmilieu Brussel aan om te werken aan 2 hefboomen: het bestrijden van de straffeloosheid op milieugebied en het opvoeren van de acties tegen vervuiling.

KERNCIJFERS

Tussen 2017 en 2022, bedraagt het **aantal betalingen** als percentage van het **aantal opgelegde boetes** (voor alle thema's behalve luchtvaart) **ongeveer 60%**.

+ dan **3000 percelen** zijn (mogelijk) vervuild met hormoonontregelaars (PFAS).

Elke inwoner van Brussel **VERLIEST** gemiddeld **8 MAANDEN**

GEZOND LEVEN

door slaapstoornissen en ongemak veroorzaakt door verkeerslawaaï.

In de afgelopen 10 jaar is het aantal **VERVUILINGSGERELATEERDE KLACHTEN VAN BURGERS**

bij Leefmilieu Brussel met

65% gestegen.

In 2022,

leverde Leefmilieu Brussel meer dan

1100 MILIEUVERGUNNINGEN

af, maar slechts

180 INRICHTINGEN

konden ter plaatse worden geïnspecteerd.

80 - 90%

van de gebouwen in Brussel bevat **ASBEST**.

STRIJDEN TEGEN STRAFFELOOSHEID OP MILIEUGEBIED

Naleving van de wet is een collectieve plicht waarbij zowel burgers, bedrijven als overheden betrokken zijn. Er moet prioriteit worden gegeven aan **het versterken, optimaliseren en coördineren van de diensten voor afgifte van milieu- en dierenwelzijnsvergunningen en de bijbehorende inspectiediensten** (voorzien in de Ordonnantie Milieuvergunningen (OMV), het Inspectiewetboek en de Dierenwelzijnswet). Dit zal hun vermogen om de wetgeving toe te passen en te controleren vergroten. Het doel is om digitale hulpmiddelen te ontwikkelen om informatieverwerking en -deling en samenwerking te optimaliseren, en om financieringsmechanismen te bieden voor gemeentelijke inspectie- en vergunningsdiensten.

Om ervoor te zorgen dat de wetgeving wordt nageleefd, neemt de wetgever vaak zijn toevlucht tot sancties. Elke sanctie moet echter effectief zijn. Effectiviteit verhoogt de regularisatie en voorkomt recidive. Door de strafmethoden te diversifiëren, kan de straf meer geïndividualiseerd worden, wat haar effectiever maakt. Daarom beveelt Leefmilieu Brussel aan om **alternatieve maatregelen te bepalen voor de administratieve boetes die relevant zijn voor het bestraffen van milieu- en dierenwelzijnsinbreuken en deze maatregelen op te nemen in het Inspectiewetboek**. Hiervoor moeten eerst alternatieve maatregelen worden geïdentificeerd en vervolgens in de relevante wettelijke bepalingen worden opgenomen.

De nieuwe milieu- en klimaatdoelstellingen worden ingevoerd in de vorm van vergunningen, zoals milieuvergunningen en erkenningen. Het basistoepassingsgebied is verbreed, met name om een strategie te ontwikkelen voor de elektrificatie van het wagenpark, het gebruik van actieve mobiliteit, de strijd tegen overstromingen door de implementatie van het GRB, recuperatie van onverkochte voedingsmiddelen enz. Daarnaast is het aantal dossiers toegenomen en zal dit nog aanzienlijk toenemen door het inzetten van beleidsmaatregelen zoals Renolution (impact op renovatievergunningen, asbestverwijdering enz.), Shifting Economy (tijdelijk gebruik, nieuwe transitietechnologieën, end of waste enz.). **Deze twee fenomenen vragen om de voortzetting en versnelling van administratieve vereenvoudigingsmaatregelen, en de optimalisering en versterking van de vergunningsdiensten.**

DE ACTIES TEGEN VERVUILING VERSTERKEN

Milieuvervuiling heeft een aanzienlijke impact op de gezondheid, de levenskwaliteit en het leefmilieu van de inwoners van het Gewest. Veranderingen in het leven in en het bestuur van onze stad en het streven naar een veerkrachtige, koolstofvrije en circulaire stad, moeten de toegang tot een gezonde omgeving verbeteren.

Om een betere milieukwaliteit te bereiken, moet **de strijd tegen gevaarlijke producten** worden opgevoerd. Het doel is om het gebruik van pesticiden verder te beperken en de verkoop ervan te reguleren, terwijl professionals worden aangemoedigd om over te stappen op ecologisch beheer. De prioritaire acties zijn erop gericht het gebruik van de gevaarlijkste gewasbeschermingsmiddelen in privéruimtes te beperken door een nieuwe verordening 'Ecologisch beheer' aan te nemen met versterkte bepalingen voor het verbod op pesticiden.

Het is ook essentieel om een krachtig beleid te implementeren om de schade aan milieu en gezondheid veroorzaakt door PFAS en andere opkomende verontreinigende stoffen (perchloraten, bromiden, metabolieten, medicijnresten, hormoonontregelaars) te bestrijden. De inventaris van PFAS in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet gedetailleerder worden en er moeten maatregelen worden genomen voor preventie, bescherming, sanering en ontsmetting, met name om te voldoen aan de Europese richtlijnen ter zake. De inspanningen van de afgelopen jaren om de kwaliteit van de buitenlucht te verbeteren, die verantwoordelijk is voor veel gezondheidsproblemen, werpen hun vruchten af, maar ze moeten worden voortgezet en versterkt wanneer de Europese normen voor luchtkwaliteit worden herzien. De strijd tegen verontreiniging binnenshuis blijft een belangrijke bezorgdheid, die een voorbeeldrol van de overheid vereist (door het promoten van producten met een ecolabel of door af te zien van het gebruik van pesticiden).

Nieuwe manieren van stadsontwikkeling, waarbij onder andere wordt gestreefd naar een mix van functies, moeten gepaard gaan met maatregelen om geluidsoverlast tegen te gaan. Om de woonfunctie en economische en vrijetijdsactiviteiten op een harmonieuze wijze te verzoenen en de rust in het Gewest te bewaren, beveelt Leefmilieu Brussel aan om **de strijd tegen geluidsoverlast centraal te stellen in de ruimtelijke ordening om alle stedelijke functies met elkaar te verzoenen, in het kader van een gezonde, circulaire en lokale stad**. Dit houdt in dat de plannings- en regelgevingsinstrumenten (GBP, RPA, SVC enz.) moeten worden gemoderniseerd, de normen voor technische installaties moeten worden aangescherpt, en akoestische renovatie moet worden aangemoedigd..

GALE INDICATOR - LDEN

Gemiddeld jaarniveau
Volgens indicator (Day/ Evening / Night)

Multi-blootstelling = geluid van het vervoer over de weg,
vervoer per spoor en luchtvoer

Lden

	< 45 dB(A)	HeelsStil		60 - 65 dB(A)	Lawaaiig
	45 - 50 dB(A)			65 - 70 dB(A)	
	50 - 55 dB(A)	Stil		70 - 75 dB(A)	Heel lawaaiig
	55 - 60 dB(A)			≥ 75 dB(A)	

Achtergrond: Brussels UrbIS ®© - CIBG - © NGI

BIJLAGE

BIJLAGE I:

EEN WENDBAAR, MODERN EN PERFORMANT BESTUUR

Leefmilieu Brussel werkt aan de ecologische en sociale transitie in een context van ingrijpende veranderingen (op technologisch, sociaal, cultureel vlak enz.). Deze veranderingen vragen om een modernere, sterker op de burger gerichte organisatie die haar belangrijkste taken zo efficiënt mogelijk uitvoert en daarbij optimaal gebruikmaakt van de middelen. Daarnaast vereisen de uitdagingen op het gebied van milieu en klimaatverandering een gecoördineerde, transversale aanpak binnen het Gewest.

Om deze uitdagingen aan te gaan, is het essentieel om de actiemiddelen voor de terugkerende opdrachten van Leefmilieu Brussel te behouden. Er wordt ook aanbevolen om te werken aan drie prioritaire acties die bijdragen tot meer wendbaarheid, inclusie en digitale transformatie.

- 1. Het gebruik van beheercontrolesystemen stimuleren.** Dit houdt in dat het wetgevingskader wordt gewijzigd om de administratieve werklast in verband met begrotingsgoedkeuringen en - rapportage te verminderen. Deze actie moet worden gebaseerd op het POP-begrotingsmodel van Leefmilieu Brussel, waarbij de POP- en begrotingscycli op elkaar worden afgestemd. Deze veranderingen zullen de overheid wendbaarder maken.
- 2. De ION mogelijkheden aanreiken om hun beheerpraktijken op personeelsvlak te verbeteren.** In het huidige systeem kunnen niet alle werknemers statutair worden en dus geen loopbaan ontwikkelen. Deze situatie is demotiverend en wordt als oneerlijk ervaren. Voor het contractuele statuut moet een systeem van bevordering door verhoging in graad worden ingevoerd dat identiek is aan het systeem voor statutair personeel. Dit maakt het mogelijk om een inclusiebeleid te voeren om de interne cohesie te versterken.
- 3. Vandaag nog investeren om de digitale transformatie tot een succes te maken** en een betere openbare dienstverlening te bieden aan de begunstigden. Om wendbaarder te worden, is het essentieel om onze informatiesystemen collectief te beheren. De geleidelijke ontwikkeling van een bedrijfsarchitectuur zal de nodige structuur bieden. Het is belangrijk om nu te investeren in een coherent en geïntegreerd beheer van onze informatiesystemen.

BIJLAGE II:

LIJST VAN AANBEVELINGEN

EEN KOOLSTOFNEUTRAAL EN LEEFBAAR STADSGEWEST

1. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voorzien van een ambitieuze koolstofarme langetermijnstrategie
2. Een decarbonisatieplan voor verwarming en koeling opstellen op basis van een zonale (gebiedsgebonden) visie
3. Een klimaatcoördinator aanstellen voor elke Brusselse overheidsdienst en ION
4. Een kader creëren dat collectieve renovatie bevordert
5. De ontwikkeling van energiegemeenschappen en energiedelen steunen
6. Een Sociaal Klimaatplan opstellen
7. Financieringsoplossingen ontwikkelen voor doelgroepen die geen toegang hebben tot traditionele kredietoplossingen
8. De bestaande begeleidingsvoorzieningen voor renovatie vereenvoudigen
9. De maatregelen versterken om de ontwikkeling van hernieuwbare energie te stimuleren, met behoud van de betaalbaarheid van energie
10. Een modulair fiscaal systeem voor mobiliteit invoeren gebaseerd op gebruik en gewicht
11. Het beleid voor afvalvermindering en -beheer in het BHG fundamenteel moderniseren
12. Aangepast, sober en circulair digitaal beheer inzetten
13. De impact en de toegankelijkheid van de Good Food-strategie versterken

EEN VEERKRACHTIG EN KLIMAATBESTENDIG GEWEST

14. Een strategie op gewestelijke schaal ontwikkelen die ons in staat stelt optimaal gebruik te maken van ruimten die al bebouwd zijn
15. De praktijken voor ruimtelijke ordening en stadsvernieuwing transformeren om klimaat- en milieudoelstellingen beter te integreren
16. Omkaderende en begeleidende maatregelen voor natuurherstel en vergroening van 'horizontale' en 'verticale' ruimten toepassen via het 'Renature'-plan
17. De projecten voor het vergroenen van speelplaatsen opnieuw opstarten
18. Een ambitieuze grondstrategie toepassen om de doelstellingen voor het groene en blauwe netwerk en de landbouw in het BHG te behalen
19. Het blauwe netwerk integreren in het hart van de stad
20. Levende bodems ontharden, herstellen en in stand houden
21. Het actievermogen van burgers (inclusief jongeren) en lokale actoren versterken
22. Een nieuwe publiek-privaat-academische governance ontwikkelen voor de uitvoering van verschillende Green Deals voor prioritaire kanalen binnen de circulaire economie

EEN STADSGEWEST ZONDER VERVUILING

23. De optimalisatie en coördinatie van de vergunnings- en inspectiediensten op het gebied van milieu en dierenwelzijn versterken
24. Alternatieve maatregelen bepalen voor administratieve boetes voor overtredingen op het gebied van milieu en dierenwelzijn en deze maatregelen opnemen in het Inspectiewetboek
25. Strijden tegen gevaarlijke producten (pesticiden, PFAS enz.)
26. De bestrijding van geluidsoverlast weer centraal stellen in de ruimtelijke ordening

Verantwoordelijke uitgever:

Leefmilieu Brussel
Havenlaan 86C/3000
1000 Brussel, België

Wettelijk depot: D/2023/5762/14

© Leefmilieu Brussel – December 2023